Irena Paradžik Kovačič
Vanja Zidar Šmic

VSI PROTI VSEM

primer Slovenije

Ključno vprašanje

Kako so vojne razmere poglobile politične delitve med Slovenci?

Tema
Delavnica se nanaša na obdobje druge svetovne vojne in obravnava državljansko vojno v Sloveniji. Lahko jo navežemo tudi na druge regije v nekdanji Jugoslaviji. Namenjena je gimnazijcem in dijakom srednjih strokovnih šol. Temo sva izbrali, ker je sporna in občutljiva tako za Slovence kot za celotno območje nekdanje Jugoslavije. Po več kot 60 letih sprava še ni bila v celoti dosežena, tako da so med ljudmi in politiki še vedno delitve, ki izvirajo iz tistega obdobja.

Glavni cilj
Dijaki bodo usvojili znanje o državljanski vojni v Sloveniji.

Učni cilji
- Dijaki primerjajo različne odzive Slovencev na okupacijo.
- Naučijo se, zakaj sta se delavski in meščanski tabor različno odzvala na okupacijo.
- Znajo prepoznati dejstva, ki so sprožila naraščanje napetosti in spopad med Slovenci.
- Znajo izraziti kritično mišljenje na konstruktiven način ter se soočiti z občutljivo in sporno zgodovino.

Potreben čas za izvedbo učne ure

Potek dela
Učitelj prebere uvod in predstavi temo. Delavnica je sestavljena iz dveh delov – prvi del je delo v skupinah, drugi del pa predstavitev ugotovitev vsake skupine in razprava.

90 minut

Časovni okvir
1. **korak:** Učitelj razdeli dijake v 4 skupine:

1. skupina: Odziv na okupacijo in polarizacija, Cerkev med dvema ognjema
2. skupina: Vojaške enote: delavski tabor (partizani), meščanski tabor - slovenski četniki (plava garda)
3. skupina: Vojaške enote: meščanski tabor – vaške straže (MVAC), domobranci
4. skupina: Brat proti bratu (državljanska vojna 1942–1945)

2. korak: Učitelj dijakom razloži navodila za delo v skupini (sodelovalno učenje). Vsaka skupina dobi natisnjen izvod navodil.

METODOLOGIJA: SODELOVALNO UČENJE
Vsak v skupini rešuje vse naloge in jih zapisuje. Vsakdo bo tudi lahko poročal, saj bo poročevalec izbran naknadno in naključno. Zato naj si vsak član skupine izbere številko od 1 do 4. Poleg reševanja nalog bo imel vsak še eno pomembno vlogo, zato je treba upoštevati, da morajo biti v skupini **usmerjevalec, redar, kontrolor časa** in **opazovalec**.

Delitev vlog v skupini	Komunikacija v skupini
Usmerjevalec usmerja delo, preverja, ali vsi razumejo navodilo. Prebere pisno gradivo.	Ali sem prebral/-a dovolj razumljivo? Ali lahko oblikujemo odgovor še bolje?
Redar skrbi, da vsi sodelujejo. Opozori člane skupine, ki so se oddaljili od teme, ali tiste, ki ne sodelujejo.	Govori tiše. Preglasni smo. Tudi ti si član skupine, sodeluj, saj se ocenjuje cela skupina.
Kontrolor časa opozarja na časovne omejitve, spodbuja k hitrejšemu delu.	Pohitimo, imamo samo še tri minute. Časa nam primanjkuje, torej se vsi potrudimo.
Opazovalec opazuje, kako dela skupina.	Na koncu poroča o delu skupine in ostalih treh vlogah.

90 minut

3. korak: Učitelj predstavi uvod v temo, ki ga skupine dobijo tudi v tiskani obliki.

4. korak: Dijaki delajo v skupinah. Vsaka skupina analizira zgodovinske vire in hkrati odgovarja na zastavljena vprašanja na učnih listih. **Vse skupine dobijo slovarček s kratko obrazložitvijo različnih vojaških enot.**

5. korak: Učitelj za vsako skupino izbere številko od 1 do 4, tako da se za vsako skupino določi poročevalec. Poročevalci predstavijo vsem dijakom v razredu uporabljene zgodovinske vire in preberejo odgovore na vprašanja. Hkrati na tablo rišejo časovnico, ki prikazuje vse politične skupine z vojaškimi enotami med okupacijo.

6. korak: Učitelj dijake spodbudi k argumentiranemu razmisleku o državljanski vojni na Slovenskem. V pomoč so mu naslednja vprašanja:

- *Je bil odziv prebivalcev, ki so se pridružili vaškim stražam, četnikom in domobrancem, pretiran ali upravičen?*
- *Kateri so bili najbolj prepričljivi razlogi, ki so ljudi pahnili v en ali drug tabor?*
- *Kakšne so posledice odločitev tedanjih ljudi za življenje v sodobni Sloveniji?*

UVOD ZA CELOTNO REGIJO

Ključno vprašanje
Kako so vojne razmere poglobile politične delitve med Slovenci?

Italijanski general Vittorio Ruggero je jeseni leta 1942 v pogovoru z ljubljanskim škofom dr. Gregorijem Rožmanom med drugim dejal: »MVAC nam Italijanom mnogo pomaga, a med vami Slovenci ustvarja takšno sovraštvo, da ga petdeset let ne boste mogli odpraviti.«

Jan, Ivan: Korenine zla. Odstrte zavese I. Samozaložba. Ljubljana 1995, str. 13.

Nemci so napad na Jugoslavijo začeli 6. aprila 1941 iz Avstrije in Bolgarije. Napad se je začel z bombardiranjem letališč in drugih vojaških enot, pa tudi mest. Uničujoč napad je doživel Beograd. Italijani so začeli prodirati v Slovenijo in Hrvaško 11. aprila, potem ko so Nemci že prodrli do Zagreba in Karlovca ter odrezali zahodni del Jugoslavije od središča. Tedaj so ofenzivo začele tudi madžarske enote. Jugoslovanska vlada in kralj so zapustili državo, država pa je 17. aprila kapitulirala. Večina jugoslovanske vojske je bila zajeta, Jugoslavija pa razkosana.

Repe, B.: Sodobna zgodovina, učbenik za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan 2007, str. 140

Razdelitev Jugoslavije na okupacijske cone

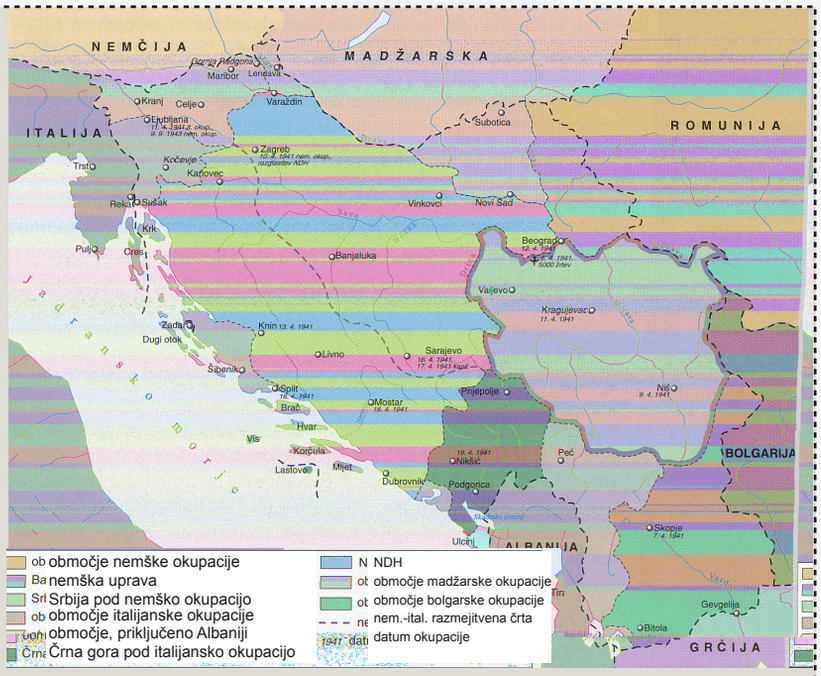

Gabrič, A. in Režek, M.: Zgodovina 4: Učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS 2011, str. 166.

Jugoslavija je bila razdeljena na deset območij, ki niso sestavljala ene skupne enote, ampak je imela vsaka od njih svoj posebni status. To delitev so naredili z namenom razpihovanja sporov med narodi in narodnostmi, ki so tedaj živeli v Jugoslaviji.

Petranović, B.: Istorija Jugoslavije, knjiga II – Narodnoosvobodilački rat i revolucija. str.. 26 – 27. www.znaci.net/00001/96.htm

Nemci so dobili del Slovenije (Gorenjsko, Štajersko, Koroško in del Prekmurja), Banat, področje rudnika Bora z okolico in Staro Srbijo.

Petranović, str. 25 - 26

Madžarska je dobila Prekmurje, Baranjo, Bačko in Medžimurje, Bolgarija večino Makedonije, del Kosova in jugovzhodno Srbijo, Italijani so dobili del Slovenije (t. i. Ljubljansko pokrajino), zahodni del hrvaškega primorja z otoki, Dalmacijo od Zadra do Splita in del dalmatinskih otokov, Gorski Kotar, Črno goro, večino Kosova in Metohije, del zahodne Makedonije in Boko Kotorsko. »Velika Albanija« je dobila del Metohije in Kosova, del zahodne Makedonije, del Sandžaka in vzhodni del Črne gore.

Repe, 1995, str. 135

Hrvaška ter Bosna in Hercegovina sta postali del Neodvisne države Hrvaške (NDH). Nemci, Italijani, Bolgari in Madžari so začeli raznarodovanje na okupiranih in nadzorovanih območjih v Srbiji, Sloveniji, Makedoniji in na Hrvaškem.

Petranović, str. 36, 42

Najostrejši v odnosu do slovenskega prebivalstva je bil nemški režim, ki je ukinil slovenske časopise, društva in organizacije. V šolah in vrtcih je bilo dovoljeno uporabljati le nemški jezik. S slovenskega ozemlja so množično izseljevali prebivalce in naseljevali prebivalce nemške narodnosti. Podobno nasilni kot Nemci so bili tudi Madžari v Prekmurju. Italijani so bili do Slovencev sprva manj nasilni. Dopustili so delovanje slovenskih kulturnih in izobraževalnih ustanov.

Bolgari, ki so zamenjali nemške enote v Makedoniji, so prepovedali uporabo makedonskega imena, jezika in oznak na uradnih besedilih, postavili so svoje uslužbence in duhovščino. Makedonska mladina se je morala prijaviti v različne bolgarske fašistične paravojaške skupine in nacionalne mladinske organizacije. /.../ Kolonisti in Srbi, ki so v Makedonijo prispeli po letu 1918, so bili deportirani, njihova lastnina pa je bila zaplenjena. Italijanščina in albanščina sta bili razglašeni za uradna jezika zahodne Makedonije; rodila se je teorija o albanskem poreklu Makedoncev. Albanska fašistična stranka (FPA), ki so jo sestavljali mladi Albanci in Turki, je podpihovala sovraštvo do Makedoncev. Bolgari so pojasnili svojo širitev po prostoru Srbije kot narodno pravico, saj so trdili, da je Morava bolgarska reka.

Srbi so se izseljevali iz NDH, Kosova in Metohije. Do konca vojne je Srbija zagotovila zatočišče 240.000 srbskim (in slovenskim) beguncem, ki so se izselili iz ostalih delov Jugoslavije. Novejše raziskave pa pravijo, da je to število celo do 400.000. /.../ Najhujša oblika raznarodovanja je potekala v NDH, ki je postala znana po holokavstu, genocidu nad Srbi, Judi in Romi. /.../

Petranović, str. 42, 43)

Skupina partizanov

Povijesni muzej Istre

DRŽAVLJANSKA VOJNA

Medsebojne spopade so povzročali etnični in verski spori, kolaboracija in komunistične težnje, da pod okriljem narodnoosvobodilnega boja obračunajo z razrednimi nasprotniki. Korenine spopadov so segale tudi v predvojne politične delitve, vojna pa jih je samo še stopnjevala.

Repe, 1995, str. 152.

OSVOBODILNO GIBANJE V JUGOSLAVIJI

Jugoslovansko osvobodilno gibanje (partizani) je bilo poleg sovjetskega najmočnejše v Evropi. Komunisti so zaradi ilegalne organiziranosti edini obdržali politično mrežo na celotnem razkosanem jugoslovanskem ozemlju. Organizirali so odpor, svoje delovanje, s katerim so pritegnili ljudi v množično gibanje, pa izkoristili za revolucijo.

Tisti politiki, ki na začetku vojne niso zbežali in so ostali v domovini, so hoteli vsaj navidezno ohranjati svojo oblast s kolaboracijo ali pa so pasivno čakali na osvoboditev od zunaj. Ker je v Jugoslaviji pred vojno vladala huda gospodarska in politična kriza, posamezni narodi in manjšine pa so bili zatirani, so ljudje v odporniškem gibanju videli možnost za drugačno politično ureditev po vojni ter za odpravo nacionalnih in socialnih krivic. Jugoslovansko osvobodilno gibanje je bilo zelo raznoliko zaradi različnih okupacijskih sistemov in različnih interesov posameznih narodov.

Partizani so bili v primerjavi s četniki, ustaši in drugimi bolj disciplinirani, toda tudi pri njih ni manjkalo maščevanja, raznih obračunavanj, mučenja in pobojev civilnega prebivalstva. Pri njih to vendarle ni bil uveljavljen način »bojevanja« kot pri nasprotnikih. Ugled je narodnoosvobodilnemu gibanju zmanjšal množični brezpravni obračun s pripadniki kvizlinških formacij po koncu vojne.

Repe, 1995, str. 157.

ČETNIŠKO GIBANJE – ime gibanja izhaja iz besede četa, četovanje in izvira iz obdobja odporniških bojev v Osmanskem cesarstvu. Do konca leta 1943 so imeli podporo zahodnih zaveznikov. Od partizanov so se razlikovali po taktiki bojevanja, saj so zagovarjali defenzivo in sodelovanje z okupatorjem, dokler ne bi prišlo do spremembe na svetovnih frontah. Potem naj bi se vključili v boj, zaradi česar naj bi bila po njihovih predvidevanjih kolaboracija pozabljena. Njihova strategija je bila usmerjena v prevlado Srbije v obnovljeni Jugoslaviji, obračun s Hrvati in nacionalnimi manjšinami kot glavnimi krivci za poraz kraljevine in trpljenje Srbov. Zagovarjali so ideologijo etnično čiste velike Srbije z izhodom na morje, čeprav so dopuščali federativno povezavo z zmanjšano Hrvaško v Jugoslaviji. Njihov vodja Dragoljub Mihailović je bil vojni minister v begunski vladi in komandant jugoslovanske vojske v domovini. S Titom se je leta 1941 dvakrat dogovarjal o skupni borbi, čeprav so bili med njimi že občasni spopadi (poraz četnikov na Ravni gori). Novembra 1941 je četniško vodstvo pristalo na boj proti Nemcem in se odreklo zahtevi, naj se partizani vključijo v četniške enote, vendar se dogovora niso držali. Del četnikov se je občasno bojeval proti Nemcem, včasih so jih napadli v bližini partizanskega ozemlja, zato so se Nemci maščevali partizanskim družinam; manjši del se je pridružil partizanom. Spopadi so prerasli v državljansko vojno. V posameznih obdobjih so partizani boj proti četnikom šteli za prvenstveno nalogo. Četniška vojska je bila neenotna, ni hotela zapuščati svojih ozemelj, bila je nedisciplinirana in brutalna do civilnega prebivalstva in ujetnikov.

Četnik Mićo

Foto kolekcija historijskog muzeja BiH, broj inventara133

Četniki, Bijeljina

Foto kolekcija historijskog muzeja BiH, broj inventara 129

Eugen Dido Kvaternik, desno: načelnik RAVSIGUR (komisar za javni red in varnost od leta 1941 do 1943)

USTAŠI IN NEODVISNA DRŽAVA HRVAŠKA

Neodvisna država Hrvaška je bila razglašena 10. aprila 1941. Razglasil jo je ustaški polkovnik Slavko Kvaternik. Vodja ustašev je bil dr. Ante Pavelić. NDH je bila v celoti odvisna od nemškega vodstva, zaradi partizanskega gibanja in težnje Italijanov do njenega ozemlja, zlasti Bosne in Hercegovine, pa ves čas na robu obstoja. NDH je bila skrajno katoliška država. Zakonodaja je bila nacionalistična in rasistična, nastrojena predvsem proti Srbom, Judom, Romom in komunistom. Muslimanov kot naroda niso priznavali, šteli so jih za Hrvate, podobno tudi Slovence, ki naj bi bili »alpski Hrvati«. Vojaške enote v NDH so bile domobranstvo, ustaška *vojnica*, orožništvo in redarstvo za javni red in mir. Ustaška *vojnica* je bila strankina vojska, vodil jo je glavni ustaški štab (*stožer*) s Pavelićem kot *poglavnikom* na čelu. Nekatere od teh enot so bile še posebej krvoločne, podobno kot redarstvo (policija), ki ga je vodil Kvaternikov sin Gvido. Domobranci so bili kopenska vojska z nekaj mornarice in letalstva, del se jih je boril tudi na vzhodni fronti in večinoma padel v bitki za Stalingrad.

Ustaš

Foto kolekcija historijskog muzeja BiH, broj inventara 137

Meščanski tabor

Vir **1**

Poziv bana Marka Natlačna in Narodnega sveta za Slovenijo Slovencem in Ljubljančanom (11. aprila 1941, v pričakovanju okupacije), naj ohranijo red in mirno kri

Slovenci! Ljubljančani!
Ljubljana, prestolnica Slovenije, bo v kratkem zasedena.
Ohranimo ob tej priložnosti tisti red in mir, ki je pri nas tradicionalen! Bodimo v prisebnosti, zbranosti in disciplini verni potomci svojih prednikov! Na miren način pokažimo svoje dostojanstvo!

Dva največja greha nad narodom sta v tem času mogoča. Zdaj, ko je naša vojska odšla, bi bil največji greh nad narodom, da bi civilni ljudje uporabili orožje proti tuji vojaški sili ali proti domači narodni manjšini ali da bi kakor koli drugače sovražno nastopili proti njima. S tem bi spravili morda desetine svojih sorojakov v največjo nevarnost in nesrečo.

Drugi največji greh pa bi bil denunciantstvo, ki je nezdružljivo s človeškim dostojanstvom. Denunciantstvo je tako težak greh, da ga narod ne more nikoli odpustiti. Zato naj med nami ne bo denunciantstva!

Državna in samoupravna oblast ostaneta na svojih mestih in bosta do nadaljnje odredbe naprej poslovali. Vsi zakoni ostanejo v veljavi, dokler se ne spremene. Vsaka sprememba pa bo objavljena.
Zakoni se morajo brezpogojno spoštovati!

Red in mir naj ne bosta nikjer kaljena. Pokažimo v tej uri in v teh dneh, da znamo biti disciplinirani tudi v usodni uri.
Ne bežimo, vzdržimo, vztrajamo!
Ban in Narodni svet za Slovenijo

Slovenski dom, leto VI., št. 83, petek 11. aprila 1941

Delavski tabor

Vir **2**

Temeljne točke Osvobodilne fronte, objavljene 22. junija 1941, na dan nemškega napada na Sovjetsko zvezo, dopolnjene avgusta 1941

1. Proti okupatorjem je treba vršiti neizprosno oboroženo akcijo.
2. Ta akcija je izhodišče za osvoboditev in združitev vseh Slovencev.
3. Stoječ na stališču naravne in usodne skupnosti jugoslovanskih narodov Osvobodilna fronta ne priznava razkosanja Jugoslavije in deluje z vsemi silami za slogo in enotnost njenih narodov. Hkrati stremi k povezanosti slovanskih narodov pod vodstvom velikega ruskega naroda na temelju pravice slehernega naroda do samoodločbe.
4. Z osvobodilno akcijo in aktivizacijo slovenskih množic preoblikuje OF slovenski narodni značaj. Slovenske ljudske množice, ki se borijo za svoje narodne in človeške pravice, ustvarjajo nov lik aktivnega slovenstva.
5. Vse skupine, ki sodelujejo v OF, so se obvezale, da bodo lojalne v medsebojnih odnosih.
6. Po narodni osvoboditvi prevzame na slovenskem ozemlju oblast Osvobodilna fronta slovenskega naroda kot celota.
7. Po narodni osvoboditvi uvede Osvobodilna fronta dosledno ljudsko demokracijo. Vsa vprašanja, ki presegajo okvir narodne osvoboditve, se bodo reševala na dosleden ljudski demokratični način. /…/
8. V skladu s slovesnimi izjavami Churchilla, Roosevelta in Stalina bo po svoji narodni osvoboditvi o notranji ureditvi združene Slovenije in o svojih zunanjih odnosih odločil slovenski narod sam. OF bo to temeljno pravico slovenskega naroda uveljavila in branila z vsemi sredstvi.
9. Narodna vojska na slovenskem ozemlju raste iz slovenskih narodno-osvobodilnih partizanskih čet in Narodne zaščite, kamor se pozivajo vsi zavedni Slovenci.

Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga I. 12 in 13/255-256, v: Slovenski poročevalec, 1. II. št. 24 (8. 11. 1941) in 1. III. št. 1 (6. 1. 1942)

Nalogi:

1. *Primerjajte izjavi meščanskega in delavskega tabora.*
2. *Pojasnite pogleda obeh taborov na odpor proti okupatorju.*

Cerkev med dvema ognjema

Vir **3**

Pismo ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana visokemu komisarju E. Graziolliju

Ekscelenca!
Danes je bil objavljen dekret, s katerim se po italijanski armadi zasedena slovenska zemlja pridružuje Italiji. Ko jemljem to na znanje, se zahvaljujem Vaši Ekscelenci, da nam je tako vsaj na teritoriju škofije omogočen razvoj v kulturnem in verskem oziru, pričakujoč, da se v smislu dekreta avtonomija narodnega življenja tudi v korist vere in morale skoraj izgradi. Izražam popolno lojalnost in prosim Boga, da blagoslovi Vaše in naše prizadevanje za dobrobit našega ljudstva.

Griesser – Pečar, Tamara: Razdvojeni narod. MK. Ljubljana 2004, str. 180.

Vir **4**

Pastirsko pismo ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana konec oktobra 1941, ki govori o odnosu papeža in katoliške cerkve do komunizma

Nam mora biti merodajno, kar je papež Pij XI. v svoji okrožnici Divini Redemptoris z dne 19. marca 1937 razložil in naročil (Škof. list 1937, str. 39-59). V njej pravi: »Komunizem nasprotuje po svoji naravi vsaki religiji« (točka 22), »komunizem je nekaj bistveno slabega, zato prav v nobeni reči ne bo z njim sodeloval, komur je mar krščanske kulture« (t. 58). Za nas ta papeška načela veljajo, o njih ni več debate, držimo se jih po vesti in spoznanju. Od komunizma pričakovati kulturni napredek ali celo narodno svobodo, je prazno, je usodna zmota, ki bi narod vklenila v najhujšo sužnost in ga ugonobila.

Weber, T., Novak, D.: 20. stoletje v zgodovinskih virih, besedi in slikah. Druga svetovna vojna v Sloveniji in Jugoslaviji. DZS. Ljubljana 1998, str. 49.

***Vprašanje**:*

Pojasnite odnos ljubljanskega škofa Rožmana do italijanskega okupatorja ter vzroke za takšno ravnanje.

Vir **5**

Odnos duhovščine do OF

/.../ OF je organizacija, ki je bila od škofa obsojena kot protinarodna in protikatoliška. Katoličan v njej ne sme sodelovati in jo kakorkoli podpirati. /.../ Če ti samozvanci ogrožajo ljudstvo v svobodi, v gibanju, jim vsiljujejo svoje zmote in jih silijo v hribe, potem je fizična samoobramba proti njim dovoljena, dovoljena prav tako organizirana samoobramba. Kakor se sme posameznik braniti pred krivičnim nasilnikom, prav tako se sme postaviti v bran (op. J. Juhant) tudi vas in soseščino organizirano zavarovati. Ne bi pa bilo prav, da bi organizirali na take zločince pohod v gozdove in jih uničili. Pri tem se izpostavimo nevarnosti, da bi končali življenja mnogim nedolžnim oz. zapostavljenim.

Cerkev in revolucija OF, zbornik SAZU, Slovenski upor 1941.

Vir **6**

Škof Gregorij Rožman skupaj s poveljnikom slovenskega domobranstva generalom Leonom Rupnikom in SS-generalom Erwinom Rösenerjem na ljubljanskem stadionu pred prisego

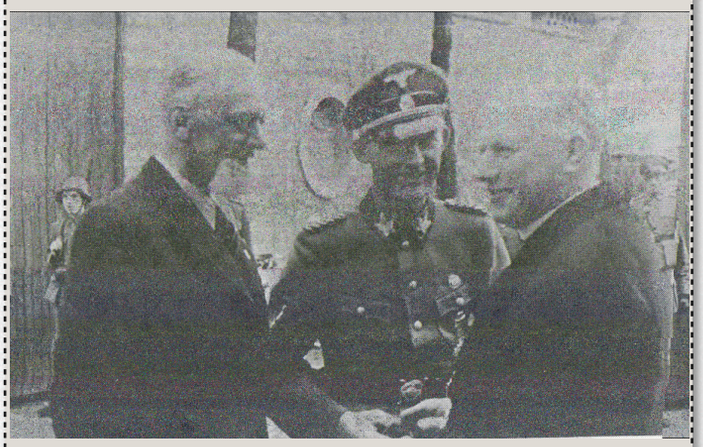

Jan, Ivan: Odstrte zavese. Okupator in gorenjsko domobranstvo. Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije. Ljubljana 1992, str. 57.

Vprašanje:

Kakšen je bil odnos večine duhovščine do OF v Ljubljanski pokrajini?

Vir 7

Obvezna telovadba za zaprte redovnike v mariborski vojašnici Mevlje

Maja 1941 je bilo v taboriščih na slovenskem Štajerskem (nemški režim) približno 1300 Slovencev, med njimi okrog 130 duhovnikov. Duhovnike so vpregali v vozove, jih silili k izčrpavajoči telovadbi, zapirali v bunkerje, nečloveško pretepali ipd.

Raziskujem preteklost 9. Delovni zvezek. Rokus. Ljubljana 2005, str. 96.

Vir 8

Po partizanskem shodu pred Domom kulture v Prezidu 3. oktobra 1943: verski referent 14. divizije Jože Lampret v družbi z domačim župnikom Franjem Pošem

Kržišnik, Zvone: Patrulja zvestobe. Kulturniška skupina 14. divizije. Založba Borec in Partizanska knjiga. Ljubljana 1984. – foto: Jože Petek, fotoreporter 14. divizije.

Vir 9

Iz govora Božidarja Gorjana - Boga ob 65. obletnici osvoboditve Zgornje Savinjske doline, objavljeno 20. 2. 2011

/…/ Povezano z današnjim spominjanjem osvoboditve Savinjske doline pred 65 leti, ne bom govoril o brigadah in o naših hrabrih ljudeh. Spominjal se bom pa dela in življenja dveh pomembnih mož na Štajerskem, dveh duhovnikov: JOŽE LAMPRET je bil verski referent pri XIV. diviziji, FRANC ŠMON je imel enako nalogo pri XIV. operativni coni za Štajersko in Koroško. Svet je obšla fotografija, na kateri vidimo Lampreta, kako v neudobnem duhovniškem oblačilu komaj nosi ranjenca. Predstavlja strašen človeški napor in trpljenje, posvečeno reševanju življenja človeka, simbolično slovenskega naroda. Da, tudi duhovniki so na strani Osvobodilne fronte, na partizanski strani, reševali usodo slovenskega naroda. Osebno sem poznal oba in se čutim dolžnega, da spregovorim o njunem plemenitem življenju. Pomagala sta duhovno oplemenititi naš boj s konkretnim verskim delovanjem. /…/ Okupator je hotel tudi s pregonom slovenskih duhovnikov zatreti slovenstvo na Štajerskem. Boj za pravico do verovanja v domačem jeziku je postal sestavni del boja za osvoboditev. /.../ Verni ljudje so trpeli tudi zaradi pomanjkanja slovenskega bogoslužja. Breme partizanskih duhovnikov je bilo zato še večje. Že samo vojskovanje je zahtevalo nadčloveško požrtvovalnost. Za moralo in tolažilno besedo so skrbeli komisarji, za duhovno oskrbo pa partizanski duhovniki. Poleg delovanja v enotah so se k njim zatekali vaščani povsod tam, kjer smo partizani dobili streho nad glavo. /.../

www.zb-nob-solcava.si/2011/02/govor-bozidarja-gorjana-boga-ob-65-obletnici-osvoboditve-zgornje-savinjske-doline/ (10. 5. 2013)

Vprašanja:

1. *Kakšen je bil položaj katoliške duhovščine v nemškem okupacijskem sistemu?*
2. *Ali so se vsi duhovniki ravnali po uradnih stališčih Vatikana?*
3. *Zakaj so nekateri duhovniki sodelovali z narodnoosvobodilnim gibanjem?*

Delavski tabor – partizani

Vir **1**

Dva partizana, Jože Simšič - Jelen in Dane Matko - Matija (Gornje Jezero, spomladi 1944)

http://stareslike.files.wordpress.com/2012/01/120107002.jpg (10. 5. 2013)

Vir **2**

Partizanski zakon

1. člen

Partizanski oddelki so sestavljeni iz prostovoljcev – partizanov, ki se hočejo zvesto in vztrajno z orožjem v roki boriti za velike osvobodilne cilje slovenskega naroda, proti jarmu okupatorskih fašističnih tlačiteljev za pravice delovnega ljudstva. Tesno povezani s slovenskimi ljudskimi množicami in vsemi narodi, ki se bore proti fašističnim razbojnikom, naslanjajoč se operativno na vojaško akcijo slavne delavsko-kmečke Rdeče armade Sovjetske zveze – partizani ne bodo odložili orožja preje, dokler ne bodo uresničeni cilji, zaradi katerih so se orožja lotili.

2. člen

V partizanske oddelke lahko vstopa vsak, ne glede na politično in versko prepričanje ali nacionalno pripadnost, ki sprejme te cilje, ki je v moralnem pogledu neomadeževan, ki sprejema partizanski zakon in kogar potrdi partizanska naborna komisija. Vstop v partizanski oddelek pomeni, da je partizan vse svoje sile in svoje življenje posvetil osvobodilni stvari slovenskega naroda in delovnega ljudstva.

3. člen

Vršenje partizanske dolžnosti traja do popolne zmage osvobodilne borbe slovenskega naroda. Samo bolezen ali smrt lahko osvobodi partizana njegove revolucionarne partizanske dolžnosti. Pri vstopu naj bo partizan čim bolje opremljen z obleko, s čevlji, perilom, z odejo, s hrano za teden dni, po možnosti oborožen. Imeti mora po možnosti potrebne zemljevide, kompas, daljnogled, najnujnejši sanitetni material in druge potrebščine.

Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, del VI. knjiga 1/5 Ljubljana 1956.

Vir **3**

Partizanska prisega

Jaz, partizan osvobodilne ljudske armade slovenskega naroda, ki se ob boku slavne delavsko-kmečke Rdeče armade Sovjetske zveze ter vseh ostalih za svobodo se borečih narodov borim za osvoboditev in združitev slovenskega naroda, za bratstvo in mir med narodi in med ljudmi za srečnejšo bodočnost delovnega ljudstva, prisegam pred svojim narodom in pred svojimi bojevniki: da bom oddal vse sile in vse svoje sposobnosti osvobodilni stvari slovenskega naroda, delovnega ljudstva ter vsega naprednega in svobodoljubnega človeštva v sveti vojni proti fašističnim tlačiteljem in barbarom, da ne bom zapustil partizanskih vrst, v katere sem prostovoljno in zavestno vstopil, in ne odložil orožja do popolne zmage nad fašističnimi okupatorji do popolnega uresničenja velikega osvobodilnega cilja slovenskega naroda.

Prisegam, da bom v boju za te velike osvobodilne cilje s svojo krvjo branil čast in nedotakljivost naše partizanske zastave in da bom, če bo potrebno, žrtvoval tudi svoje življenje.

Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, del VI. knjiga 1/5 Ljubljana 1956

Vir **4**

Slovenski pesnik in partizan Matej Bor je v pesmi Hej, brigade opisal svojega nasprotnika.

HEJ, BRIGADE

Hej, brigade, hitite,
razpodite, požgite
gnezda belih in črnih vragov!
Hej, mašinca, /.../

Matej Bor, Hej brigade. Iz borb in življenja prvih štirih slovenskih brigad, september 1952

Vprašanja:

1. *S pomočjo virov ugotovite, kdo je lahko vstopil v partizane in kaj je vstop za posameznika pomenil.*
2. *Komu so partizani prisegli in kaj so v prisegi obljubili?*
3. *Kakšno je sporočilo pesmi Hej, brigade? Označite pomen pesmi za tisti čas.*

Meščanski tabor - slovenski četniki (plava garda)

Vir **5**

Poročilo poveljnika slovenskih četnikov Karla Novaka po povratku s sestanka z Dražo Mihailovićem na Ravni gori (1941)

Kmalu nato sem s polkovnikom Avšičem odpotoval v Srbijo. Ponarejene potne dokumente nama je poslala beograjska organizacija pod vodstvom majorja Todorovića. V Srbiji je prišlo po velikih skupnih uspehih proti Nemcem do izdajalskega napada na četnike. Po sestanku in poročilu polkovniku Mihailoviću nama je dal pismeno pooblastilo za delovanje; Avšič kot komandant in jaz kot načelnik štaba JVvD (op. Jugoslovanske vojske v domovini na območju Slovenije).

Z Ravne gore sva se vrnila v Slovenijo, kjer pa so komunisti že začeli močno propagando proti četnikom. Jaz sem dokončno prekinil z OF (op. Osvobodilno fronto), Radovan Avšič pa je s tremi bivšimi ministri in bani prešel h komunistom, ki so Mihailovićevo pooblastilo izkoristili zase. To je bil razlog, da se je večina aktivnih oficirjev držala ob strani.

Zame je bila pot dokončno označena: delovati za kralja in Jugoslavijo, organizirati zakonito vojaško silo in se boriti proti sovražniku, do partizanov pa zavzeti defenzivno stališče.

Tabor, št. 9 - 10, letnik 1982, str. 154 / Odporniško gibanje v Sloveniji 1941 – 1943, Iz arhiva podpolkovnika Karla Novaka, zastopnika Jugoslovanske vojske v domovini

Vprašanji:

1. *Pod čigavim poveljstvom so delovali slovenski četniki in kakšen je bil njihov odnos z Osvobodilno fronto?*
2. *Iz vira ugotovite, za katere cilje so se bojevali.*

Vir **6**

Slovenski četnik Jože Sinjur iz Dolenje vasi

Nose, Aleš: Domobranci zdravo – bog daj. Protikomunistične enote na Slovenskem 1942 – 1945). Modrijan. Ljubljana 2008, str. 31.

Vaške straže oz. prostovoljna protikomunistična milica (MVAC – Milizia Volontaria AntiComunista)

Vir **1**

Skupinski portret vaških stražarjev

Polovica fantov je oblečena v prebarvane italijanske uniforme, preostali nosijo civilne obleke. Prvi z leve spredaj ima na simbolu vaške straže na baretki čez ščitek pripeto značko mrtvaške glave nemškega porekla (*Totenkopf*).

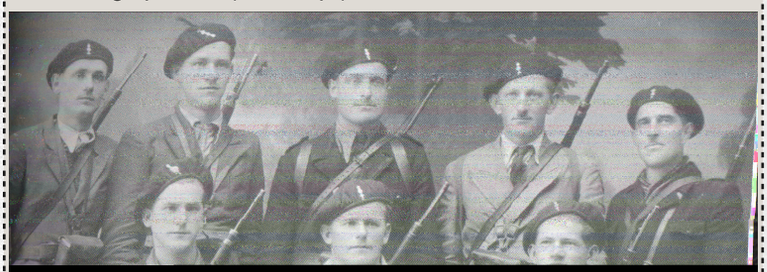

[redacted]

Nose, Aleš: Domobranci zdravo – bog daj. Protikomunistične enote na Slovenskem 1942 – 1945). Modrijan. Ljubljana 2008, str. 75 . – Zasebni arhiv

Vir **2**

Freska na postojanki vaške straže v ljubljanskih Dravljah

[redacted]

Nose, Aleš: Domobranci zdravo – bog daj.

e

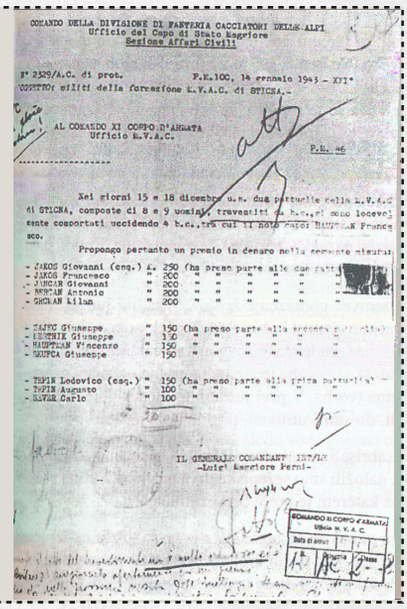

COMANDO DELLA DIVISIONE DI FANTERIA CACCIATORI DELLE ALPI
Ufficio del Capo di Stato Maggiore
Sezione Affari Civili

N° 2329/A.C. di prot. P.M.100, 14 gennaio 1943 - XXI°
OGGETTO: atti della formazione M.V.A.C. di STICNA.-

AL COMANDO XI CORPO D'ARMATA
Ufficio M.V.A.C.

P.M. 46

Nei giorni 15 e 18 dicembre u.s. due pattuglie della M.V.A.C. di STICNA, composte di 8 e 9 uomini, travestiti da b.c., si sono locevolmente comportati uccidendo 4 b.c., tra cui il noto capo HAUPTMAN Francesco.

Propongo pertanto un premio in denaro nella seguente misura:

- JAKOS Giovanni (cmq.) L. 250 (ha preso parte alle due azioni)
- JAKOS Francesco " 200 " " " " " "
- JARCAR Giovanni " 200 " " " " " "
- MERCAN Antonio " 200 " " " " " "
- GRCMAN Milan " 200 " " " " " "

- ZAJEC Giuseppe " 150 (ha preso parte alla seconda azione)
- LEMENIK Giuseppe " 150 " " " " " "
- HAUPTMAN Vincenzo " 150 " " " " " "
- SKUFCA Giuseppe " 150 " " " " " "

- TRPIN Lodovico (cmq.) " 150 (ha preso parte alla prima azione)
- TRPIN Augusto " 100 " " " " " "
- SLEVER Carlo " 100 " " " " " "

IL GENERALE COMANDANTE INTERIM
-Luigi Maggiore Perni-

COMANDO XI CORPO d'ARMATA
Ufficio M.V.A.C.
Data di arrivo

Domobranci

Vir **5**

Poziv za ustanovitev Slovenske domobranske legije, september 1943

Slovenci!
Zaradi izdajstva italijanskega kralja in njegovega zahrbtnega maršala Badoglia je italijanska vojna sila prenehala obstajati. Po sramotni izdaji Badoglieve klike je položaj nedvomno jasen: tudi naša ljubljena slovenska domovina naj bi bila s pomočjo anglo-amerikanske plutokracije izročena boljševizmu. Na področju naše drage domovine naj bi bila po izdajalcih in boljševiških izkoreninjencih izvojevana borba, ki naj bi pahnila naše pridno, delavno in pobožno ljudstvo v trpljenje, nasilstvo, lakoto, rop in umor brezbožnih in brezsrčnih robotnikov kakor nečastnih pomagačev v korist židovske svetovne tiranije.
Da se to prepreči, je prišla k nam na povelje Führerja velikonemška vojna sila, ki nas bo ščitila. Nemški vojak in častnik se borita pogumno in hrabro. Hrabrost, čast in zvestoba so zanje sveti pojmi. Nečastnosti in strahopetnosti oni ne poznajo. S svojo močno borbeno silo je Nemčija edina trdnjava zoper boljševizem in kapitalizem. Pod vodstvom Nemčije bodo mladi narodi Evrope premagali boljševizem in kapitalizem.
Za obstoj naše domovine vstopajmo v borbo zoper komunistične bandite in roparje! Predsednik pokrajinske uprave, divizijski general Leon Rupnik, je v svoji proklamaciji jasno naznačil naše cilje in začrtal naše dolžnosti. Pod vodstvom naših slovenskih poveljnikov, ki nam bodo poveljevali v našem maternem jeziku, bomo uničili boljševiške morilce in požigalce v naši deželi, kjer koli jih bomo zasegli. Nemška vojska in policija nas bosta pri tem v zvestem tovarištvu podpirali.
Naša dolžnost je: vsak pošten, za borbo sposoben Slovenec od 18. do 35. leta starosti naj se prostovoljno javi za zaščito domovine, za vzdrževanje in ohranjevanje reda in discipline ter za vzpostavitev razdejanih domov v Slovensko domobransko legijo.
Slovenci! Javite se na poveljstvo Slovenskih domobrancev v mestni hiši, Ambrožev trg 7, v Ljubljani; na deželi pa pri pristojnih občinskih uradih.
POVELJSTVO SLOVENSKIH DOMOBRANCEV

Weber, T., Novak, D.: 20. stoletje v zgodovinskih virih, besedi in slikah. Druga svetovna vojna v Sloveniji in Jugoslaviji. DZS. Ljubljana 1998, str. 93

Vir **6**

Izkaznica Slovenskega domobranstva

Nose, Aleš: Domobranci zdravo – bog daj. Protikomunistične enote na Slovenskem 1942 – 1945. Modrijan. Ljubljana 2008, str. 189 – Zasebna zbirka avtorja.)

Vir 7

Prvi vod 47. čete v Cerknici

Četrti z desne ima na levem prsnem žepu pripeto značko za protipartizanski boj.

Nose, Aleš: Domobranci zdravo – bog daj. Protikomunistične enote na Slovenskem 1942 – 1945). Modrijan. Ljubljana 2008, str. 152.

Vir 8

Značka za protipartizanski boj

Nose, Aleš: Domobranci zdravo – bog daj. Protikomunistične enote na Slovenskem 1942 – 1945). Modrijan. Ljubljana 2008, str. 194.

Vir 9

Domobranska prisega

Prisegam pri Vsemogočnem Bogu, da bom zvest, hraber in svojim nadrejenim pokoren, da bom v skupnem boju z nemško oboroženo silo, stoječo pod poveljstvom vodje velike Nemčije, SS četami in policijo, proti banditom in komunizmu kakor tudi njegovim zaveznikom svoje dolžnosti vestno izpolnjeval za svojo slovensko domovino kot del svobodne Evrope. Za ta boj sem pripravljen žrtvovati tudi svoje življenje. Tako mi Bog pomagaj.

Slovenec, 21. 04. 1944

Posnetek domobranske prisege na ljubljanskem stadionu za Bežigradom

http://www.youtube.com/watch?v=V14a2rp5fAM (10. 5. 2013)

Vprašanja:

1. *S pomočjo virov ugotovite in pojasnite, zakaj je bilo ustanovljeno Slovensko domobranstvo in pod čigavim poveljstvom je delovalo?*
2. *Imenujte ustanovitelja Slovenskega domobranstva. Iz domobranske prisege razberite, komu so slovenski domobranci prisegli zvestobo in proti komu so se bojevali.*
3. *Iz domobranske prisege razberite, komu so slovenski domobranci prisegli zvestobo in proti komu so se bojevali!*

Oblikovanje protirevolucionarnega tabora

Vir **1**

Spominska razglednica bizoviških in dobrunjskih žrtev, žrtev partizanskega nasilja leta 1942

Nose, Aleš: Domobranci zdravo – bog daj. Protikomunistične enote na Slovenskem 1942 – 1945. Modrijan. Ljubljana 2008, str. 92.

Vir **2**

VOS (Varnostno obveščevalna služba), ki je delovala znotraj Osvobodilne fronte, je z atentati v Ljubljani in Ljubljanski pokrajini dodatno prispevala k odtujitvi obeh taborov.

Samo v Ljubljani so pripadniki VOS-a izvedli 49 atentatov na predstavnike javnega življenja. Komunistični teror se je razdivjal po vsej Ljubljanski pokrajini, saj so komunisti pobijali duhovnike, župane, kmečke veljake, člane Katoliške akcije, kmečke fante, žene, dekleta, starčke, otroke in cele družine – skratka vse, ki so bili osumljeni »belogardizma«.

V znamenju osvobodilne fronte, Dokazila o grozodejstvih komunizma v Ljubljanski pokrajini, Ljubljana 1943 – XXI

Vir **3**

Izjava glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet glede kolaboracije

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je dobilo zanesljive podatke, da nekateri mihailovićevsko-belogardistični elementi vodijo pogajanja z Italijani s ciljem, da bi z italijansko pomočjo in italijanskim orožjem organizirali in oborožili svoje bande. Njihov namen je te tolpe vtihotapiti na osvobojeno slovensko območje, ki je pod demokratično oblastjo Osvobodilne fronte, pasti v hrbet partizanskim četam in zanetiti bratomorno vojno v korist okupatorjev. Glede na vse te izdajalske priprave ter v interesu ohranitve enotnosti slovenskega naroda in velikih pridobitev dosedanjega osvobodilnega boja slovenskega ljudstva, ki je povedel do osvoboditve polovice območja tako imenovane »Ljubljanske pokrajine«, glavno poveljstvo v poostreni obliki in poslednjič opominja:

1. da bo ustreljen vsakdo, ki bo vršil priprave za formiranje kakršnihkoli oboroženih grup izven partizanskih oziroma podrejenih Glavnemu poveljstvu slov. part. čet.;
2. da bo ustreljen vsakdo, ki bi s kakršnimkoli svojim delovanjem pripravljal bratomorno vojno in s tem torej pomagal okupatorjem;
3. vsem partizanskim oblastem na osvobojenem območju so izdana povelja, da na mestu ustrele vsakogar, ki bi na tem področju kakorkoli škodoval enotnosti slov. narodne vojske, ki stoji pod poveljstvom Glavnega štaba slov. part. čet.

Vse te mere je – na bazi odlokov IO OF (Izvršnega odbora Osvobodilne fronte) – Glavno poveljstvo slov. part. čet podvzelo v jasni zavesti, da bo samo največja odločnost in nepomirljivost nasproti elementom, ki izzivajo zaradi svojih klikarskih interesov državljansko vojno, preprečila, da ne bi jutri – ko bi uspelo tem elementom pripraviti večje krvavo judeževo delo na sličen način kot po ostalih delih Jugoslavije – slov. ljudstvo moralo to izdajstvo plačati s stotinami življenj svojih najboljših sinov in hčera.

Smrt fašizmu – svobodo narodu!
Na položaju, 27. V. 1942
Komandant: Peter Strugar, l.r.
Za Glavno poveljstvo slov. part. čet:
Politkomisar: Jernej Posavec

Slovenski poročevalec, leto III, štev. 22, 2. 6. 1942

Vprašanji:

1. *Katera dejanja Osvobodilne fronte so spodbujala nezaupanje in obrambo meščanskega tabora?*
2. *Zakaj govorimo o državljanski vojni med Slovenci med drugo svetovno vojno?*

Vir 4

Dokumentarni film – domobransko in partizansko nasilje
Ogled dokumentarnega filma RTV Slovenija Čas vojne (iz leta 2005)

http://tvslo.si/predvajaj/cas-vojne/ava2.3959778/ (10. 5. 2013)

Domobransko nasilje

Oglejte si pripoved Angele Kumše iz filma Čas vojne in odgovorite na vprašanja.
1.*Žrtev čigavega nasilja je bila pripovedovalka med drugo svetovno vojno? Zakaj?*
2.*Kakšni usodi je zbežala in kako?*
3.*Pojasnite in utemeljite, ali je bil odnos vseh domobrancev do njih enak.*
4.*O čigavem nasilju tudi pripoveduje Angela Kumše? Navedite nekaj primerov.*
5.*Pojasnite in utemeljite, ali so se s temi dejanji vsi strinjali.*

Partizansko nasilje

Oglejte si pripoved Marije Marolt, rojene Bradeško, iz filma Čas vojne in odgovorite na vprašanja.
6.*Čigave žrtve so bili člani družine Bradeško? Zakaj?*
7.*Kakšna usoda jih je doletela?*
8.*Pojasnite, ali je bil to osamljen primer ali del širšega obračunavanja.*
9.*Utemeljite, da je država žrtve partizanskega nasilja oškodovala tudi po vojni.*

Ob pričevanju Angele Kumše in Marije Marolt pojasnite in utemeljite, zakaj je šlo med drugo svetovno vojno tudi za državljanski spopad.

Stergar, Tanja: Posodobitve pouka v gimnazijski praksi. Zgodovina. Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju. Zavod RS za šolstvo. Ljubljana 2010, str. 233.

SLOVARČEK

OSVOBODILNA FRONTA – organizacija, ki so jo 26. aprila 1941 v Ljubljani ustanovili predstavniki Komunistične partije Slovenije, krščanskih socialistov, levega krila Sokolov in kulturnih delavcev. Organizirala je odpor proti okupatorju. Na začetku je imela koalicijski značaj, od leta 1943 pa je monopol nad organizacijo prevzela Komunistična partija.

VOS – Varnostno obveščevalna služba, ustanovljena avgusta 1941, pod vodstvom Komunistične partije Slovenije. Njihove naloge so bile obveščevalna dejavnost, likvidacije sodelavcev okupatorja in nasprotnikov komunizma.

PARTIZANI – prostovoljci v boju proti okupatorju; vojska, ki jo je organizirala Osvobodilna fronta in ki je uporabljala gverilski način bojevanja (napadi na sovražnikove enote ali sabotaže).

SLOVENSKI ČETNIKI (PLAVA GARDA) – pripadniki nekdanje jugoslovanske vojske, ki so na začetku sodelovali s partizani. Po napadu četnikov (pod vodstvom Draže Mihailovića) na srbske partizane so se slovenski četniki razdelili na dve skupini. Del oficirske organizacije pod vodstvom Jake Avšiča se je odločil za partizane, skupina s Karlom Novakom na čelu pa je ostala zvesta Mihailovićevim četnikom in je sodelovala z okupatorjem. Slovenski partizani so jih imenovali plava garda. Partizani so jih porazili po kapitulaciji Italije leta 1943.

VAŠKE STRAŽE (MVAC ali BELA GARDA) – protikomunistična enota, ustanovljena leta 1942 v Ljubljanski pokrajini (delu Slovenije pod italijansko okupacijo). Vaške straže je opremil, plačal in oborožil italijanski okupator, ki jih je imenoval *Milizia voluntaria anticomunista* (MVAC). Uporabljali so enake metode kot VOS. Partizani so jih imenovali bela garda (po ruskem vzoru) in jih porazili po kapitulaciji Italije leta 1943.

DOMOBRANCI – protikomunistična enota, ustanovljena po kapitulaciji Italije leta 1943. Njihova naloga je bila zaščita prometnih objektov, opravljali pa so tudi policijske naloge (lovili partizane in njihove sodelavce oz. simpatizerje).